

הדף היומי

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף כ

עיונים על הדף

האם לחבית מתכת יש דין של "חרב כחללי"?

ביארה הגמ' שאם מדובר בחבית מתכת, אין היא מהווה חציצה למרות שגבה כלפי הטומאה, ולכן החציצה בפני הטומאה היא ע"י התאנים. שאלים תוס' (ד"ה בחבית) מה שייך להעמיד את המשנה בחבית מתכת, והרי במתכת נאמר חרב הרי הוא כחלל והחבית עצמה מעבירה את הטומאה מהבית שיש בו מת לבית השני ואין התאנים יעקבו בעד הטומאה. הביאו תוס' ב' ביאורים, א. מדובר שהתאנים יוצאים מחוץ לחבית לגמרי ואין מגע בין החבית לאויר הטומאה. (לפי"ז צריך להעמיד את המשנה באופן שפה החבית לכיוון הטומאה בדווקא, שהרי אם הגב של החבית כלפי הטומאה אין תאנים שיחצצו). ב. טומאת החבית אינה יוצאת לכיוון הבית הטהור, כיון שמדובר שהחבית לא בולטת לכיוון הבית הטהור, ואין חלל טפח בחלון וטומאה רק בוקעת ועולה למעלה ולא מתפשטת לצדדים. אולם ביסודו של ר"ת בקושייתו, שהחבית דינה כפי שאמרו "חרב כחלל", צריך להבין, האם סבר ר"ת שחרב לאו דווקא, האם כל דיני המת יהיו בכלי מתכת. האם לגבי כל ההלכות כלי מתכת יש להם דין של מת.

שורש הדין מבואר, "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב וכו'" (במדבר יט, טו). מפאת תקצר היריעה מלהכיל נכתבו את העולה מדברי הרמב"ן על התורה על הפסוק הנזכר, על אף שהיה מקום לצטטו מחמת דבריו הנפלאים עכ"פ העולה מתורף דבריו ללמדנו בדין טומאת חרב כחלל. שיש נפק"מ א. לגבי טומאה נזיר. ב. אזהרה לכהנים. ג. האם בעינין הזאה שלישי ושביעי. ד. טומאת אוהל. עולה מדבריו שחרב כחלל הוא לגבי טומאה של שבעה ימים אולם לגבי שאר הדברים לא נקרא כ"חלל" עצמו ואין נזיר מגלח, אין כהן מוזהר, אין טומאת אוהל ואין הזאה שלישי ושביעי.

בגמ' בנזיר (נג, ב) חרב הרי הוא כחלל. רש"י שם סתם ולא פירש. אולם רש"י בפסחים (ז, ב) וכן רש"י בחולין (ג, א) ביאר דהקש חרב לחלל ללמד שכל מתכת שנגע במת הרי הוא אבי אבות הטומאה כמוהו וזה גזירת הכתוב אצל מת ולא בשאר טומאות. ברש"י כתב "מתכת" מבואר לכאורה כל מתכת שנוגע במת דינה כמוהו. אולם בדקדוק לשונו בפסחים מבואר, דווקא דין הוא בכלי מתכות. וכן תוס' בנזיר (שם ד"ה חרב) כתבו דכלי מתכות הנוגעים במת נעשים אבי אבות הטומאה וכו'.

ובפי"ה הרא"ש (שם הגדפס בצד הגליון) מבואר להדיא דלאו דווקא חרב אלא אף כל שאר כלי מתכת.

אולם הביא הרא"ש דעת רבינו יצחק מסמפונטי שלא רק בכלי מתכת אלא אף בכלי שטף, וא"כ עבור מה כתבה לנו התורה "חרב". ע"י ברשב"א (אצלנו בסוגיא והביאו במש"מ פ"ג מטו"מ) שרק כלי חרס לא נאמר בהם הריהו כחלל. וזה המיעוט של "חרב" לומר לך שכלי חרס אינם מקבלים טומאת חלל אלא רק אב טומאה.

אולם עיקר דברי הרא"ש שהביא מחלוקת האם בכל כלים או רק בכלי מתכות דנו בכך בהרחבה והביאו ראיות לכאן ולכאן תוס' שם בנזיר בהמשך הסוגיא נד, ב גבי הזאה שלישי ושביעי מתי נצרך האם גם לגבי טומאה מחרב או רק מחלל ויעויין.

וכך נראה ברמב"ם (פ"ה טו"מ ה"ג) שכתב כלים שנטמאו וכו' מפי השמועה למדו שהחרב כמת והוא הדין לשאר כלים בין כלי מתכות בין כלי שטף ובגדים. ובראב"ד השיג וז"ל א"א אנו אין לנו אלא בחרב או בחיבורין בשאר כלים וכל המקראות אינן אלא בחיבורין. עכ"ל. מדברי הראב"ד למדנו שלדעתו טומאת חרב כחלל נאמר בחרב. ובחיבורין ו"כ נאמר כדן המת שיהיה אבי אבות הטומאה. (חיבורין - היינו שנוגע אחד בשני) (המקור לטומאה בחיבורין יש לעיין ברא"ם בפרשת חוקת ובמל"מ באריכות)

וחידושי עצום בהגדרת "חרב" הרי הוא כחלל הביא רבינו חננאל (הגדפס בצד הגליון פסחים יד, ב) בשם הגאונים וז"ל וראינו לרבותינו הגאונים שהעמידו זה הנר שנהרג בו אדם הוא מכלל שאם לא נהרג בו אין זה הדין עליו. עכ"ל. ולולא ראינו לא האמנו. דהנה כל מחלוקת הראשונים עד עתה האם לרבות אף שאר כלים או רק מיני מתכות עכ"פ ברמב"ם אפי' בגדים ואפשר עוד שאמרו מיני כלי משחית כענין רבינו חננאל עצמו. אולם כאן נקטו הגאונים דבעינין חרב בתורת כלי משחית וביותר מכך "שנהרג בו אדם" ובלי "נהרג בו אדם" אין בו דין חרב כחלל. פלא.

אף אמנם שחיפשתי לכה"פ עוד מי שמזכירם כצורתם. והפלא הוא פלאי פלאים שהנה הרמב"ם ב"ד כתב אפי' בגדים הם בתורת חרב כחלל. ואילו בפרוש המשניות (אהלות פ"א מ"ב) ז"ל ואמנם ירצה בזה שכל מה שיעג בחרב אשר נהרג בו המת יטמא ז' ימים. אמנם הלשון מורה כעין זה אך בודאי שבהלכות כתב כל הכלים ואף שם בהמשך הדברים נראה שלא דווקא שנהרג בו אדם וכן להדיא בדבריו בהקדמה לסדר טהרות.

ובדברי הרמב"ם עוד היה אפשר לבאר כפשוטו שענין זה של חרב הוא שנהרג בו אדם וזה ההבנה בקרא אולם מזה למדו הגדרה הוא לכל הכלים. אולם בדברי

הגאונים נראה שכך הוציאו להלכותיהן וכאמור צ"ב. בתוס' הנזכר (מיר נד, ב) מתבאר מדברי ר"ת, עכ"פ לאור קושייתו של רבינו חיים כהן, שענין טומאת חרב שהיא כחלל, שזה טומאה גמורה. וחרב תהייה מטמאת אפי' באהל. ולכן הקשה רבינו חיים שלא שייך בית אשר אין בו כלי שהיה נטמא במת, וא"כ כשם שלא מצאנו אזהרה על כהן לא להכנס לבית מחשש טומאה זו של חרב כחלל שתטמא את הבית מדין אוהל ה"נ נזיר לא יהיה מוזהר.

ובדעת ר"ת כתבו הרבה רבותינו הראשונים. ועי' בהרחבה גדולה בראשונים לפנינו בסוגיא, ובר"ן חידש שלדברי ר"ת אין מטמא חרב כחלל באהל המת. ולכן אין איסור לכהנים להכנס בבית שיש בו מתכות. ודין חרב כחלל נאמר רק גבי מגע ומשא. אולם נזיר יגלת. ברמב"ן (כאן) נקט שלר"ת נזיר מגלח על טומאה חרב כחלל אולם כהן לא מוזהר. (ועי' בפתיחה בדבריו עה"ת בפרשת חוקת)

נושא היום: מיעוט שיעור חלון לגבי טומאה. הרחקה בתנור ומאוצר.

הביאה הגמ' ממשנה באוהלות שקפוח של תבן או חבית של תאנים, ממעטים בשיעור החלון לגבי העברת הטומאה **בתנאי** שהתבן והתאנים יכולים לעמוד בפני עצמם בחלון **וכאמור לעיל ביארה הגמ'** איך מדובר שהתבן והתאנים אינם ראויים לשימוש. **זנה הגמ'** בצורת החבית, אם פה החבית הוא כלפי החוץ. **תינו** לא למקום הטומאה, הרי כלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו ומדוע החבית עצמה לא מהווה מחיצה. **אלא בהכרח** פה החבית לכיוון הטומאה. **או שמדובר** בחבית של מתכת וניתן להעמיד אף באופן שגב החבית לכיוון הטומאה.

זנה הגמ' בעוד דברים המבוארים במשניות באוהלות לגבי מיעוט החלון משיעור העברת הטומאה, **הדברים שממעטים: עשבים תלושים** (מדובר בצמחים שמזיקים לבהמה באכילתה לכן מבטלים בחלון ואינו עתיד ליטלם), **או שהם צמחו בחלון** (ביאר רבה שמדובר בכותל חורבה ולכן אף שברוך כלל עתיד ליטול אותם כיון שמזיקים לכותל שחורבה לא יטלם. ביאר ר"פ, שמדובר אף בבית רגיל אולם רק ראשי הצמחים פונה לכותל והם גדלים במרחק ג' טפחים), **שיורי בגדים** שאין בהם שיעור ג' אצבעות על ג' אצבעות (לא ישחמש לעשות מהם טלאי כיון שמדובר בבד עבה, ואף מקיז דם על ג' ישחמש בהם לספוג את הדם כיון שמדובר בבד כעין שק. ולא ממש שק שלגבי שק למדנו ששיעורו ע"ד אצבעות), **אברי בהמה** שעדיין מחוברים בדלדול לבהמה ואותם איברים נמצאים בחלון (ומדובר שהבהמה קשורה ולא תברת, ומדובר בהמה טמאה שלא ישחט אותה והיא כחושה כך שאין צד שימכור לנוכרי, ולא ישליכו לכלבים מחמת צער בעלי חיים), **עופ** (מדובר שקשור וטמא וכמוש ולא ימכור לנוכרי, ודרכו של עוף זה לשרוט ולכן לא יתן לחינוק), **מי** (קשור מחמת ציוני המלך ואף אחד לא ישחררו. לא ניתן להעמיד במצורע שמא ישחררו חברו המצורע), **תינוק שנולד בחודש השמיני** (מדובר בשבת שאסור לטלטלו והתירו לאמו לבא להניקו מחמת צערה ולא מחמתו שהוא מוקצה), **מלאח** (מדובר במלח רב שאינו ראוי לאכילה, ויש בו קוצים ולא ראוי לעיבוד עורות, ונמצא כל חתיכת חרס ולכן לא מזיק לכותל, והחרס אינו חוצץ כיון שאין בו שיעור), **כלי חרס** (מטונף ויש בו חורים ולא ראוי לשימוש), **ספר תורה** (בלוי שאינו ראוי לקריאה, ושם הניחו לצורך גניזתו). **דברים שאינם ממעטים:** שלג, ברד קרח, קרח דק, מים המונחים בכלי.

לרב בכל עושים מחיצה, חוץ ממלה שמתפורז ושומן שנימוך. **ושמואל** אמר שעושים במלה. **ביאר ר"פ** שאין מחלוקת לגבי מלא אלא יש ב' סוגים של מלא, **שמואל** התיר שעסק במלה סדומית שטבעו קשה. **ורב** עסק במלה איסתרוקנית, ואינו מרמז **לדעת רבה**, ניתן להעמיד ב' עמודים של עשרה טפחים מלח ועליהם קורה, אחד גורם לשני שיעמוד, אי"כ לא נחלקו רב ושמואל ומדובר במלה איסתרוקנית אולם **רב אמר** באופן שאין קורה ועתיד להתפורז. **ושמואל** דבר באופן שיש קורה ולא יתפורז.

התנאי במשנה שמרחיקים את הריחים ג' טפחים, שהם ד' טפחים מהרכב. **מבאר הגמ'** משום שהקול מזיק, ולא מחמת ריעדת הקרקע, שהרי אמרו הרחוק אף בריחים ששימושם ע"י חמור והם ריחים קטנים שאין בהם ריעדת קרקע, **בהכרח** הטעם הוא משום הקול.

הרחקה בתנור ג' מהבטיס, וד' מהחלק העליון. **אמר אביי** מכאן למדנו ששיעור הבטיס רחב בטפחה, **נפק"מ** למקח וממכר.

לא יעמיד תנור בביתו אי"כ יש מרחק עד התקרה ד' אמות. **אם יש שכנים מתחת**, צריך שיהיה מעזיבה ג' טפחים. ובכירה טפח. **ביאר אביי**, כ"ז בתנור רגיל. **אולם** בתנור של אופים שחמומו רב, צריך ד' טפחים בשיעור המעזיבה, וכירה ג' טפחים.

אם הרחיק כדן והזיק **לדעת רבנן**, משלם מה שהזיק. **לדעת ר"ש**, שהרחקות נאמרו כדי לפטור אותו אם הזיק.

לא יפתח חנות של לחם ושל צבע, או רפת בקר תחת אוצר תבואה של חברו. **בברייתא למדו**, שאם הרפת קדמה לא צריך לסלקה לאחר שעשה אוצר. **הסתפק אביי** מה הדין באופן שהכין את המקום לאוצר (טאטא וניקה, פתח חלונות, בנה עליה נוספת) ועדיין לא הכניס תבואה ובא חברו ופתח חנות. **רב הונא בריה דרב יהושע** הסתפק אם הכניס תמרים ורימונים וכוונתו בהמשך להכניס תבואה ובינתים שכנו פתח חנות. תיקו.

התינו לפתוח תחת אוצר של יין, ולא רפת בקר. התינו באוצר של יין היות והעשן מן הנחתום והצבע מועיל ליין, **ולא התינו** בקר כיון שהריח מקלקל את היין. **אמר רב יוסף** זה דווקא בין של ארץ ישראל, אולם בין שלנו אפילו עשן של נר מזיק לו. **אמר רב ששת**, אסור להניח בביתו שחת שהיא כרפת בקר מחמת שהשחת מסריח.